

Наукові засади процесу трансформації бібліотеки НТБ ДонНТУ в бібліотечно-інформаційний центр

Готовцева Л.С., Ткаченко Н.О. науково-технічна бібліотека ДонНТУ

В роботі розглянуто основні напрямки проведення наукових досліджень у науково-технічній бібліотеці ДонНТУ у зв'язку з трансформацією її у бібліотечно-інформаційний центр.

Article considers main directions of research in scientific and technical library DonNTU which associated with transformation of Library and Information Center.

Класичний університет – це не тільки навчальний, а передусім науковий заклад, тому традиційно університетська бібліотека завжди вважалась науковою і її завданням було інформаційне забезпечення високого рівня науково-дослідної та освітньої діяльності. Тому важливе значення має якість та наповнення бібліотечного фонду, забезпечення його відповідності читацьким потребам та його максимальне використання. У зв'язку з цим наукова робота в університетських бібліотеках завжди була і залишається вимогою часу, особливо у період реформування, тому що практична діяльність бібліотеки, яка не ґрунтується на теоретичних знаннях та науковому аналізі не гарантує довгострокових успішних результатів.

У 2004 році розроблено проект та розпочато будівництво нового приміщення бібліотеки, саме це можна вважати початком нового тисячоліття для життя нашої бібліотеки. У зв'язку з цією подією виникла необхідність створення принципово нової моделі університетської бібліотеки, її трансформації у міський бібліотечно-інформаційний центр, визначення його концепції. Саме з цим пов'язана тема нашої дослідницької роботи, розпочатої у 2009 році: «Розробка принципів і методів трансформації НТБ ВНЗ у науково-інформаційний центр», яка є актуальною і на сьогоднішній день. Основна мета роботи - вивчення, розробка та впровадження принципів і методів трансформації кожного структурного елементу та науково-технічної бібліотеки в цілому, як соціальної інституції, у міський бібліотечно-інформаційний центр

Співробітниками НТБ ДонНТУ було проведено дослідження з цього питання та визначено, що на загальнодержавному рівні відсутні єдині науково-методичні підходи до вирішення цієї складної задачі [5].

Зрозуміло, що досягнення кінцевої мети потребує вирішення ряду завдань, серед яких:

- 1) вивчення теоретичних аспектів та відмінностей принципів роботи науково-технічної бібліотеки і міського науково-інформаційного центру;
- 2) формування кадрової структури науково-інформаційного центру;
- 3) теоретичне обґрунтування та апробація задач кожного структурного елементу науково-інформаційного центру;
- 4) розробка концепції культурно-просвітницької роботи центру;
- 5) впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій забезпечення освітньо-виховної і науково-дослідної діяльності навчального закладу.

Об'єктом дослідження виступають такі соціальні інституції, як науково-технічна бібліотека та науково-інформаційний центр в контексті їх просвітницької, навчальної та інформаційної функцій.

Предметом дослідження стають перетворення (соціальні, технологічні, інформаційні), які відбуваються у науково-технічній бібліотеці на шляху її трансформації у науково-інформаційний центр.

На початку дослідження було зроблено теоретичний аналіз останніх публікацій, в ході якого було з'ясовано, що існує декілька моделей БІЦ, які склалися в деяких університетах світу. Ця частина дослідження проводилася з метою вибору оптимальної моделі нового

бібліотечно-інформаційного центру, яка матиме гібридну структуру з наявністю різноманітних інформаційних ресурсів (друкованих та електронних документів, мережових та автономних ресурсів, аудіо книжок та мультимедійного контенту) та використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Трансформація – трудомісткий та багатоаспектний процес, що потребує великих фінансових та трудових витрат, залучення великої кількості фахівців. Враховуючи відсутність стандартних, загальноновизнаних методів, процес трансформації потребує креативних рішень, бо кожна бібліотека має свої конкретні цілі, зумовлені контингентом користувачів, специфікою діяльності, інформаційними потребами свого регіону, взаємовідносинами з місцевими органами влади. Стає очевидним, що при перетворенні бібліотеки у бібліотечно-інформаційний центр постає безліч питань різноманітного характеру [1]:

Організаційні:

1. визначення моделі бібліотечно-інформаційного центру;
2. реорганізація структурних підрозділів бібліотеки;
3. перерозподіл штату та фонду згідно з новою структурою
4. підготовка фонду до переміщення в нову будівлю – маркування, відбір літератури, розробка та оформлення необхідних документів;
5. підготовка приміщень до приймання фонду: збір, установка стелажів;
6. переміщення фонду – пакування, транспортування, передача, розстановка в новому приміщенні;
7. рішення питання розробки дизайну приміщення, складання технічного завдання, реалізація проекту дизайну.

Технологічні:

1. реструктуризація фондів, координація комплектування згідно прийнятої структури;
2. удосконалення обслуговування читачів з використанням сучасних форм бібліотечних сервісів і інформаційно-комунікативних технологій з метою надання читачу вільного доступу та можливості попереднього електронного замовлення з будь-якої точки доступу;
3. розробка технологічних документів на основні процеси роботи згідно з прийнятими технологічними рішеннями;
4. підвищення кваліфікації персоналу згідно з новими технологіями та сервісами, запланованими до впровадження;
5. координація роботи з науковими бібліотеками міста, України, Росії;
6. участь у корпоративних проектах каталогізації бібліотек міста, України, Росії;
7. постійна рекламно-маркетингова діяльність бібліотеки з метою пропаганди своїх послуг.

Ресурсні:

1. забезпечення необхідної кількості комп'ютерної та оргтехніки, сучасними інформаційно-комунікаційними системами;
2. обладнання приміщень бібліотеки приладами та засобами контролю та підтримки нормативного санітарно-гігієнічного стану з метою збереження фонду;
3. забезпечення комфортного стану для користувачів.

Враховуючи те, що структура нового бібліотечно-інформаційного центру значно відрізняється від сьогоденної бібліотеки, планується значний перерозподіл фондів у книгосховища, виділення активного фонду у читальні зали з відкритим доступом, впровадження нових бібліотечних сервісів та інноваційних форм роботи.

Для детального вивчення цих проблем та прийняття необхідних організаційних та технологічних рішень кожному відділу НТБ ДонНТУ було визначено свій напрям проведення досліджень, тематика яких вимагала використання певних наукових методів дослідження: соціологічних, статистичних, аналітичних, емпіричних тощо [7].

Головною частиною будь-якої бібліотеки, основою її ефективної роботи є, безумовно, добре укомплектований фонд, що стабільно оновлюється. Саме тому відділом комплектування досліджувалось таке актуальне питання, як управління фондом НТБ ДонНТУ [2]. Метою дослідження виступає аналіз динаміки розвитку фонду, зміст за галузями знань та його відповідність читацьким потребам. В рамках проведення наукової роботи співробітниками відділу аналізувалась динаміка поповнення фонду та динаміка поповнення фонду по галузям знань за останні чотири роки (2005 – 2009 рр.). Результати першого етапу дослідження були представлені на міжнародній науково-практичній конференції в Донецькому національному університеті економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського у 2010 році, передані спеціалістам університету для ознайомлення з ними, що дало свої позитивні результати - адміністрація університету збільшила фінансування комплектування бібліотеки. Позитивні зміни за останній рік представлені у докладі Гошанської І.С. в матеріалах даної конференції.

В умовах трансформації не менш важливою є проблема відповідності фонду читацьким вимогам та профілю навчання ВНЗ. Виходячи з цього, відділи обслуговування в рамках своїх наукових робіт, досліджували окремі частини фонду для виявлення показника використання читачами. На основі перших отриманих результатів співробітниками відділів проведено ряд заходів (пропаганда літератури, консультації, зустрічі з викладачами університету) з метою визначення непрофільної, застарілої та неактуальної літератури та її відокремлення від активного фонду бібліотеки та передачі у відділ зберігання фондів та до обмінно-резервного фонду.

Одним з напрямків тематичних досліджень відділу періодики та художньої літератури став аналіз використання періодичних видань за останні п'ять років (2006-2010 рр.), який визначив відповідність фонду інформаційним потребам читачів та читацькому попиту, відокремив активну та пасивну частини фонду, розкрив зміст фонду періодичних видань за галузями знань. На основі отриманих статистичних даних зроблено основні висновки про використання фонду періодичних видань та висунуто пропозиції щодо корегування переліку передплачених видань, наближення певної кількості періодичних видань до користувачів, перегляду строків збереження окремих назв журналів. Для підвищення ефективності використання журналів здійснено розсилку списків профільних видань на кафедри університету електронною поштою, впроваджено систему електронної доставки змісту журналів та копій окремих статей на замовлення, прийняте рішення про передплату цілого переліку електронних видань замість традиційних (рис. 1).

The screenshot displays the website interface for NTB DonNTU. At the top, there are language selection buttons for RU, UA, and EN. The main content area is divided into three columns:

- Left Column (Navigation):** Contains a vertical menu with links such as "Новости", "О библиотеке", "Структура", "Наши фонды", "Информационные ресурсы", "Условия пользования ресурсами", "Электронный каталог", "Электронный архив", "Предоплаченные электронные ресурсы", "Тестовые доступы", "Электронные ресурсы в свободном доступе", "Работы сотрудников ДонНТУ", "Тематические БД, Аналитические описания статей (до 2003 г.)", "Электронные библиографические указатели", "Электронная доставка документов", "Межбиблиотечный абонемент", "Новые поступления", "Периодика", "Вам, авторы", "Научно - методическая работа", "Научно - исследовательская работа".
- Middle Column (News):** Features three news items:
 - Item 1:** "СПИД-это смерть!" (AIDS is death!) with a red ribbon icon. Text: "Сегодня рискует каждый... Защити себя и свое будущее! Беседа с сотрудниками благотворительной организации 'Клуб 'Світанок'', приуроченная к Всемирному дню борьбы со СПИДом (1 декабря)". Date: 2011-11-29.
 - Item 2:** "Украина: история великого народа" (Ukraine: the history of a great people) with a book icon. Text: "Этот проект стартовал два года назад и только благодаря инициативе и совместным усилиям Института стратегической политики Украины и благотворительного фонда 'Схід-Захід разом' стала возможной его презентация." Date: 2011-11-24.
 - Item 3:** "Подарок Митрополита Донецкого и Мариупольского Илариона" (Gift of Metropolitan Ilarion of Donetsk and Mariupol) with a book icon. Text: "В торжественной обстановке Митрополит Донецкий и Мариупольский Иларион передал нашему ректору полное собрание сочинений и писем Н.В.Гоголя в семнадцать томах (пятнадцать книг), приуроченное к 200-летию со дня рождения писателя." Date: 2011-11-23.
- Right Column (Information Resources):** A vertical list of logos for various digital resources: "Електронний каталог", "Електронний Архів", "Academic", "polpred.com", "Подписные российские научные журналы", "ProQuest", "HINARI", and "Доступ к российским диссертациям".

рис. 1 – Інформаційні ресурси НТБ ДонНТУ

Бібліотека володіє великим фондом спецвидів НТД, який постійно поповнюється та оновлюється. Його наявність визначила тематику дослідження відділу нормативно-технічних документів. Мета дослідження – вивчення використання нормативно-технічної документації в дипломних та магістерських роботах.

Завдання дослідження:

Визначення залежності показників використання НТД від таких факторів:

- кількості назв документів, що надійшли у відділ;
- рекомендації їх викладачами у методичних посібниках кафедр;
- проведення порівняльного аналізу використання НТД у роботах спеціалістів і магістрів;
- визначення показників використання фонду НТД;
- виявлення факторів, що сприяють підвищенню показника використання нормативної документації як однієї з умов якісної підготовки спеціалістів;
- виявлення потреб у НТД за спеціальностями різних кафедр.

Для більш досконалого вивчення цих питань вся робота була розподілена на 3 етапи:

- аналіз рекомендаційних списків літератури в дипломних та магістерських роботах;
- аналіз рекомендаційних списків літератури в методичних посібниках для студентів;
- активна пропаганда нормативних документів серед співробітників університету.

Були отримані перші результати, які були оприлюднені на науково-практичній конференції в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка в березні цього року [4].

Окрім фонду нашими співробітниками досліджувався не менш важливий аспект будь-якої бібліотеки – це її користувачі. Була розроблена анкета, за допомогою якої вивчався попит читачів, з метою надання якісного та повноцінного обслуговування. Зроблено перші висновки з цього дослідження, які будуть використані у роботі нашої бібліотеки.

Науково-бібліографічний відділ проводить роботу за темою «Дослідження ролі вузівської бібліотеки у формуванні інформаційної культури студентів».

На даному етапі по результатам дослідження розроблена та використовується нова програма з курсу інформаційної культури із застосуванням аудіовізуальної та комп'ютерної техніки, проводяться практичні заняття. Організовано клас для занять.

Згідно плану дослідження було розроблено анкету по визначенню якості впровадженої програми занять, опитування ще продовжується, результати будуть систематизовані та визначені на початку наступного року.

Для організації доступу до світових інформаційних ресурсів та створення власних, НТБ ДонНТУ приєдналась до проекту E-LibUkr «Електронна бібліотека: Створення центрів знань в університетах України». На базі цього проекту наша бібліотека почала роботу по створенню університетського репозитарію E-archive DonNTU.

В процесі роботи була визначені завдання та принципи роботи архіву, права та обов'язки, основні політики роботи та головне – створена структура репозитарію, яка є ієрархічною. За рішенням кафедр та наукових рад до архіву надходять такі матеріали як публікації та презентації вчених нашого університету, навчально-методичні матеріали, покажчики, монографії, наукові праці співробітників ДонНТУ, магістерські та бакалаврські роботи.

E-archive DonNTU – електронний архів ДонНТУ, створений для довгострокового зберігання, накопичення та забезпечення доступу до матеріалів наукових досліджень та навчально-методичних документів ДонНТУ [6]. Передусім, це підвищує рейтинг університету внаслідок зростання кількості розміщених на сайті повних текстів наукових робіт та рівня їх цитування. До того ж, згідно з даними багатьох дослідників, статті, розміщені у відкритому доступі, цитуються у десятки разів частіше, ніж опубліковані у передплачених виданнях. Це підтвердилось нашими даними: за рік роботи у архіві вже розміщено близько 2000 документів, за цей час було зареєстровано близько півмільйона звернень.

Результати проведених досліджень будуть проаналізовані, систематизовані та оформлені у формі звіту в березні 2012 року, згідно плану проведення НДР. Пропозиції щодо впровадження нових форм і методів роботи, сучасних бібліотечних сервісів, які виникли у процесі аналізу обговорюються на засіданнях методичної ради бібліотеки та деякі з них вже зараз впроваджуються в роботу. Але більшість з них призначена для застосування у майбутньому бібліотечно-інформаційному центрі, який буде оснащено відповідною технікою, обладнанням, системами контролю стану та збереження фондів, сучасними інформаційно-комунікаційними системами. Необхідний технічний рівень забезпечення інноваційних бібліотечних технологій та сервісів потребує відповідної підготовки штату співробітників та певної кількості інженерно-технічних спеціалістів [3].

Результати досліджень отримані у процесі науково-дослідної роботи нашої бібліотеки, можуть бути використані іншими бібліотеками у процесі трансформації та розвитку.

Література:

1. Готовцева Л.С. Вопросы выбора модели научно-информационного центра НТБ ДонНТУ в условиях глобальной информатизации// Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м.Донецьк, 21-22 жовт. 2010 р./ Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського, Наук. б-ка; редкол.: Садеков А.А. [та ін.]. – Донецьк, 2010. – С. 42-46.
2. Гошанская, И.С. Проблемы эффективного управления фондом на основании исследования качественных показателей его структуры// Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 21-22 жовт. 2010 р./ Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського, Наук. б-ка; редкол.: Садеков А.А. [та ін.]. – Донецьк, 2010. – С. 47-51.
3. Дригайло, С.В. Створення комфортних умов роботи для користувачів і співробітників у бібліотеці //Бібліотекозн. Документозн.Інформолог.-2009.-№4.-С.63-72
4. Дудкина, Т.С. Использование современной нормативно-технической документации – неотъемлемая составляющая образования выпускников технического университета / Т. С. Дудкина// Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі: матеріали наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17 - 18 берез. 2011 р. / ред. кол. : Ж. В. Марфіна, О.В. Бикова, К.О. Шарамет. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. - С.140 – 148
5. Колесникова, Т. Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації // Бібліотекозн. Документозн.Інформолог.- 2009.-№4.-С.57-67
6. Ткаченко, Н.А. Возможности университетского репозитария для представления научных достижений ученых ДонНТУ в мировом информационном пространстве / Н. А. Ткаченко // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі: матеріали наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17 - 18 берез. 2011 р. / ред. кол. : Ж. В. Марфіна, О.В. Бикова, К.О. Шарамет. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. - С.192 – 197
7. Шейко, В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарченко. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 307 с.